

АРХІТЕКТУРА РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У РЕДЖІО-ПІДХОДІ: ФОРМУЄМО САМОВИРАЖЕННЯ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ У ЖИТТЯ

ARCHITECTURE OF THE DEVELOPMENTAL ENVIRONMENT IN THE REGGIO-APPROACH: SHAPING THE SELF-EXPRESSION OF FIFTH-YEAR-OLD CHILDREN

У статті висвітлено актуальність змін у дошкільній освіті України відповідно світових освітніх тенденцій сформульованих відповідно до загальних змін у світі (пандемія, війна, екологічні проблеми тощо). Описано важливість створення умов для самовираження дітей в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти за допомогою спеціально створеного середовища. Здійснено аналітичний огляд щодо середовищного підходу запропонованого реджіо-підходом та впливу такого середовища на розвиток гармонійної особистості. Підняті питання щодо можливості надання дітям достатнього вільного часу у наповненому матеріалами середовищі. Окреслено особливості впровадження реджіо-підходу у структуру дня дітей раннього та дошкільного віку: зустріч на п'яцца і її важливість у створенні взаємозв'язків між всіма дітьми і дорослими; проведення асамблеї і її основні моменти; вибір діяльності і особливості подання їх відповідно до опрацьованої попередньо документації; різновиди діяльності у середовищі і пов'язані з ними облаштування закладу. У статті висвітлюються ідеї організації життєдіяльності дітей у закладах дошкільної освіти різної форми власності, які працюють за реджіо-підходом. Здійснено аналіз архітектурних рішень у закладах дошкільної освіти які працюють за реджіо-підходом. Аргументовано важливість реалізації самовираження дитини у особистісній парадигмі в освіті. Схарактеризовано діяльності, які діти обирають протягом вільного часу: діяльності без дорослого, діяльності з дорослим, особливості їх розташування у середовищі задля зацікавлення і поглиблення у тему дослідження. Визначено основні види документації, які є важливими для формування діяльності та пропозицій дітям, враховуючи можливість «самовираження» з зазначеними активностями. Реджіо-підхід описується як один з прогресивних і доведених роками практики підходів, що сприяють «самовираженню» дітей. Акцентовано увагу на важливості сутнісних змін у створенні розвивального простору дошкільних закладів України, які сприятимуть вільному вибору дітей і їх «самовираженню». Зроблені висновки та визначені перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: розвивальне середовище, «самовираження», вибір діяльності, реджіо-підхід, розвиток особистості дитини.

The article highlights the relevance of changes in preschool education in Ukraine in accordance with global educational trends formulated in accordance with general changes in the world (pandemic, war, environmental problems, etc.). The article describes importance of creating conditions for self-expression of children in the educational environment of a preschool education institution with the help of a specially created environment. An analytical reviewed of the environmental approach proposed by the reggio-approach and the influence of such an environment on the development of a harmonious personality. There were raised questions regarding the possibility of providing children with sufficient free time in an environment filled with materials. The peculiarities of the implementation of the reggio-approach in the structure of the day for children of early and preschool age are outlined: piazza and its importance in creating relationships between all children and adults; holding the assembly and its main points; selection of activities and features of their presentation in accordance with previously processed documentation; types of activities in the environment and related kindergarten arrangements. The article highlights the ideas of organizing children's life activities in preschool education institutions of various forms of ownership, which work according to the reggio-approach. Analysed of architectural solutions in preschool education institutions that work according to the reggio-approach. It was argued the importance of realizing the child's self-expression in the personal paradigm in education. There are characterized activities that children choose during their free time: activities without adults, activities with adults, the peculiarities of their location in the environment for the sake of interest and deepening the research topic. The main types of documentation are identified, which are important for the formation of activities and offers for children, taking into account the possibility of "self-expression" with the specified activities. The reggio-approach is described as one of the progressive and years-proven approaches that contribute to the "self-expression" of children. Attention is focused on the importance of essential changes in the creation of the developmental space of preschool institutions of Ukraine, which will contribute to the free choice of children and their "self-expression". Conclusions are drawn and prospects for further research are determined.

Key words: developmental environment, "self-expression", choice of activity, Reggio approach, development of the child's personality.

УДК 373.2.015.3:159.923.2]:37.022
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.1.49>

Половіна О.А.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка

В'юнник В.О.,
аспірант кафедри дошкільної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дискусії, які точаться кожного дня, щодо необхідності змін у дошкільній освіті України ведуть до постійного аналізу поточного стану справ. У науковій діяльності та пропозиціях демонструються значні зрушення у відповідності до заклику суспільства та світових тенденцій і надбань у дошкільній

ланці галузі освіти. Натомість, у практичному світі дошкільня бачимо певні підміни понять або намагання впровадити новітній досвід, інновації у «старий» зрозумілий шлях, що гальмує осучаснення існуючої системи. Важливим має стати усвідомлення, що у дітей немає часу чекати адаптації педагогів, у них кожен день є важливим для

розвитку і вони мають право на якісне дитинство навіть під час війни. Нагальною є швидкість впровадження нових підходів у щоденних рутинних ЗДО, які теж мають змінюватися якомога динамічніше на запит суспільства. У щоденній співпраці з закладами дошкільної освіти наявні певні спрощення або заміни пропонованих змін. Наприклад: для зручності розуміння як втілити навіть найцікавіші підходи, вихователі-методисти та вихователі у групах звикли всі ідеї фрагментувати. Звісно, що розподіл на фрагменти веде до чіткості розуміння того, як саме щось впровадити? Коли саме можна втілити запропоноване? Яким чином ідеї втілити? Такий підхід можемо яскраво побачити у мистецько-творчій діяльності, коли є певні етапи, зразки та шаблони, послідовності якій навчають дітей, та у STREAM стратегіях, коли гарні і сучасні ідеї розклали на складові й окремі заняття та приміщення. Поділ на частини по суті не є поганим, якщо відбуваються зміни загалом, але введення новацій у практику ЗДО демонструє регламентовану діяльність за структурою, часом і без можливості вибору дітьми. У такій діяльності можна прослідкувати завдання і кроки, які прокладає педагог задля вирішення поставленої проблематики, а не намагання побачити пошук дітьми власних відповідей. Важливо змінити «прожектор уваги» й переорієнтувати його з того, хто є «режисером», на тих, хто дійсно досліджує питання, розвивається, знаходить свої рішення та має свої погляди на об'єкти, які досліджують. Простежується певний поступ до змін в устаткованому житті, який відбувається в усьому світі, з різних причин – це гаджетизація, пандемія, війна... Проте домінуючими продовжують бути невимірювані вміння та навички: креативність, гнучкість, адаптивність, критичне мислення, концентрація на тому що робиш, постійне самонавчання, вміння самовираження. Саме ці зміни частіше занурюють у роздуми про «великі зміни» у дошкільній Україні та про пошук методичного інструментарію реалізації цих змін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формування базових якостей особистості загалом і самовираження зокрема знаходиться в сфері вивчення психологів і педагогів. У психолого-педагогічних напрацюваннях К. Абульханової-Славської, Г. Абрамової, А. Аніщук, Р. Бернса, І. Бега, Л. Божович, В. Бойка, Г. Гарднера, І. Кона, О. Кочетова, О. Кононко, Л. Малагуцці, В. М'ясищева, І. Онищук, О. Петровського, Д. Фельдштейна, Л. Сохань та ін. Потенціал середовищного підходу у освіті знаходимо описаними у роботах О. Артюхіна, П. Брандт, М. Братко, В. Желанова, М. Йорданського, П. Лесгафта, Ю. Мануйлова, В. Слободчикова та інші. Роль у розвитку особистості середовища також знаходимо у роботах Б. Ананьєва, П. Блонського, У. Бронфенбреннера, Л. Виготського, Я. Корчака, С.Лінгенаубер,

Л. Малагуцці, М. Монтесорі, В. Панова, С. Русової, С. Сухомлинського, Р. Штайнера та інших знаходимо окреслені сутність та значення самовираження особистості, визначення вікових особливостей процесу самовираження.

Щодо реджіо-підходу, то у царині наукових розвідок він розкритий локально. Деякі автори зосереджуються на історії його виникнення (М. Коченгіна), інші описують створення розвивального середовища для дитини у ЗДО через ознайомлення майбутніх вихователів з педагогікою Реджіо-Емілія (В. Маршицька), обґрунтовують важливість сенсорно-збагаченого середовища для сенсорного розвитку дітей раннього віку (Л. Зданевич, О. Попович) або описують важливий вплив «системи реджіо-педагогіки» на емоційно-естетичний розвиток дитини дошкільника (Т.Пантюк, М. Воробель). Найбільш глибоке розкриття реджіо-підходу та його імплементацію у вітчизняну педагогічну практику знаходимо у публікаціях, вебінарах та семінарах К. Крутій: зокрема технологія «стіни, які говорять» – яскравий приклад застосування елементів реджіо-підходу в українській дошкільній освіті. Проте варто зазначити, що означена технологія описана, як «практичний досвід різних європейських країн і зокрема естонських науковців» [7]. Ми не знайшли фактів, які б це підтверджували, а у проаналізованій статті дослідниці історичні розвідки апелюють до книги для дітей з назвою "Talking walls" (Марджі Бейтс Найт та Енн Сіблі О'Брайен) та застосунок компанії IBM: Stories and More (Talking walls) для покращення навичок читання [7]. Натомість, аналітичне дослідження цього питання зумовлює висновок про використання стін для розташування документації задля візуалізації інформації від самого початку реджіо-підходу (від 1943 року), тому це питання дозволяє віднести його до категорії дискусійних. Також у вітчизняній педагогічній теорії недослідженими залишаються питання щодо можливості надання дітям варіантів самовираження у середовищі садочків з реджіо-підходом, з можливістю вибору діяльності відповідно до їх власного інтересу, але у межах вивчення теми проєкту чи його частини.

Таким чином, можемо зробити висновок, що у педагогічній науці та практиці стосовно реджіо-підходу є намагання дослідити його історію, частково здійснено опис основних його положень, подано бібліографічну інформацію про Лоріса Малагуцці. Усе вищезначене зумовлює актуальність цілісного, системного, аналітичного, глибокого дослідження реджіо-підходу, що допоможе осмислити його трансформацію для вітчизняної системи дошкільної освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідники дитинства зазначають, що для розвитку навичок людини XXI ст., чітка структура й регламентація, а також

конкретні зразки, за якими працює більшість практиків, виходять за двері закладу. Карла Рінальді зазначає, що «освітній процес – це відкриття дверей у світ, що лежить перед нами, це створення подій і переживань різноманітних ситуацій. Це значить самонавчання, саморозвиток і самовиховання» [6]. Суголосними є заклики Лоріса Малагуцці стосовно навчання дітей користуватися мовами для самовираження та Марії Монтесорі про допомогу дитині реалізувати свої здібності, через які вона відкриє всім цілий світ.

Українські науковці, досліджуючи розвиток особистості дитини та засоби впливу, зазначають, що для гармонійного розвитку дитини важливий вибір дитини, її мотивація та глибинне розуміння інтересів дитини (А. Анішук, О. Байєр, І. Бех, О. Брежнева, Н. Гавриш, О. Кононко, І. Онишук, О. Рейпольська, Т. Піроженко та ін.). Зокрема, Т. Піроженко зазначає, що навчання як діяння (learning as doing) є важливою стратегією для здобуття компетентностей дітьми у різних сферах. Ми поступово відходимо від «робочих зошитів» для дітей і чітких поставлених завдань з відомими й «правильними» рішеннями. Звісно, не всі поняття можуть бути розмитими, ми розуміємо, що певні матриці знань залишаються, особливо ті, що стосуються сенсорних еталонів та мовлення дитини і власне конкретної мови, але важливим є пріоритет на збагачення досвіду дітей через діяльність й власні здобутки та особистий розвиток через задоволення від процесу активності. Формування вільних людей, які мають свою думку і вміють її висловлювати та обґрунтовувати, вміють керувати своїми емоціями, приймати рішення, розв'язувати проблеми, проявляти творчість та ініціативність, співпрацювати у колективі – все це вимагає вільної діяльності та реалізації вибору тими, хто має здобути вищезначені навички.

Філософ Жиль Делез назвав ідеї, які не розвиваються лінійно, а утворюються внаслідок найнеочікуваніших поворотів, ризомою, корінням, що росте та проростає в усе довкола. Необхідно працювати над тим, щоб ризома вибору дітьми власного шляху дослідження та отримання знань, стала пріоритетом у ЗДО, адже тоді з'являться перші паростки у зміні мислення педагогічної спільноти щодо підходів до розвитку дітей. Щоб коріння проросло всюди, маємо продовжувати роботу з ознайомлення педагогічних колективів з найкращими практиками світу, які довели свою ефективність багаторічною імплементацією. На часі є розуміння своїх можливостей та вільного планування дня дітей вихователями українських ЗДО: робота зі збагачення знань щодо того, що запропонувати дітям у середовищі закладу та варіативність цього середовища у відповідності до інтересів дітей, а не наперед прописаного педагогом планування; працювати над вміннями педагогів розвивати інтереси

дітей і можливість проводити власні дослідження у межах цих інтересів.

Мета статті на підставі глибинного вивчення означеного феномену під час тематичних стажувань в Італії, опрацювання автентичної літератури, спілкування з безпосередніми адептами реджіо-підходу, описати його принципи у архітектурі розвивального середовища закладів дошкільної освіти України, спрямованого на реалізацію можливостей самовираження кожної дитини.

Виклад основного матеріалу. Суттєві зміни у Державному стандарті дошкільної освіти (2021 р.) можна побачити у прописаних нових компетентностях та шляхах реалізації освітніх напрямів стандарту, зокрема «Дитина у світі мистецтва» через забезпечення вільного вибору дітьми матеріалів та технік для отримання власного унікального неклішованого результату мистецько-творчої діяльності. Спрямуванням до важливих змін є впровадження ECERS-3, який вже, завдяки роботі спеціалістів, дає можливість оцінити освітнє середовище ЗДО та співпрацю з дітьми вихователів на місцях. На жаль, як показує практика недостатніми для якісного впровадження залишаються знання щодо облаштування середовища, яке сприяє можливостям дітей втілювати свої задуми та інтереси, а не демонструє фінансові можливості закупівлі «всього найкращого». У ECERS-3 вказано важливий параметр 34 для можливостей самовираження – вільна гра. Цей параметр зацікавив своїми визначеними критеріями щодо рекомендацій у вимірюванні часових меж вільної гри дітей дошкільного віку. У пункті 1.1, у якому йдеться про незадовільну оцінку щодо відведеного часу для вільної гри, зазначено, що за час спостереження (у класичному форматі спостереження триває 3 години) для вільної гри надається менше 25 хвилин і уточнюється: «наприклад більшість часу дітей присвячено груповим заняттям, виконанню повсякденних практик і переходам від одного виду організованої діяльності до іншого». У пункті 3.1, у якому йдеться про задовільну оцінку цього параметру, зазначається – «за час спостереження діти мали можливість займатися вільною грою в приміщенні закладу щонайменше впродовж 25 хвилин». У пункті 5.1, у якому йдеться про добру оцінку вільної гри, зазначається тривалість вільної гри не менше однієї години [3]. На оцінку вільної гри також впливає не лише її тривалість, а й наявність та доступність великої кількості матеріалів, щоб діти могли обрати те, що їх цікавить (пункт 3.4, 5.3, 7.1).

Вбачаємо основне зерно змін у двох аспектах: 1) наповнення середовища відповідно до інтересів дитини; 2) забезпечення можливості дитини обирати те, чим вона хоче займатися, і дати час на ці заняття. Для дієвого впровадження визначених аспектів потрібні час і простір, наповнений для дітей, а не для тих, хто перевіряє.

Одними з найкращих практик у світовій спільноті, в яких середовище зазначене, як третій вчитель, є Монтесорі середовище та облаштування простору в реджіо-підході. Монтесорі середовище багате матеріалами та вільним вибором дітей, вже має певну регламентацію щодо правил, зонувannya і наповнення відповідно певного віку [2]. Оскільки у площині наших наукових інтересів – самовираження дітей, яке можливе лише за умови надання вибору дітям, вільного часу на активності та матеріалів за інтересами дитини для реалізації запланованих активностей, то зрозумілим є інтерес саме до підходу, який надає визначені можливості. Наразі, важливість вільної гри та можливість самореалізації дитини у середовищі груп, яке заорганізоване заняттями та рутинами, обговорюється багатьма науковцями. Реджіо-підхід цікавий саме наданням можливостей дитини у природній шлях обирати: чи йти гуляти, чи займатися діяльністю, обраною у групі. Це природній шлях розуміння власних бажань й потреб і, відповідно, власний вибір, і зосередженість обраною діяльністю, і глибший підхід до її дослідження чи виконання.

У тому, що реджіо-підхід дозволяє формувати гармонійну особистість, яка автономна у виборі своїх дій [6], переконалися, перебуваючи у садочках муніципалітету Реджіо Емілії для дітей від 3 місяців до 6 років. Середовище закладу облаштовано таким чином, щоб діти мали можливість комунікувати з дітьми різного віку й різними дорослими, адже таким чином вони набувають досвіду соціальної комунікації. Для цього у кожному садочку є п'яцца – площа в середині приміщення. Саме на цій площі діти збираються з самого ранку і грають разом, потім діти розходяться по групам. Істотним фрагментом щоденної життєдіяльності Реджіо садочків, який стає центральним у налаштуванні дітей і який починається з 2 років – це асамблея, на кшталт ранкового кола, яке нещодавно було впроваджено у вітчизняних ЗДО. На асамблеї діти вітаються, заповнюють календар, дивляться хто прийшов (рахують дітей) і визначають чергових по різних сферах, їдять фрукти, читають книжки. Найголовнішим моментом є озвучення діяльностей дня, з яких кожна дитина обирає ту, яка її зацікавила. Діяльності можна умовно поділити на два види: з дорослими та без дорослих. Діяльності з дорослими можуть бути різними відповідно до вікової групи дітей: математичний візочок; ліплення з глини з інструментами; ліплення з глини без інструментів; світловий стіл; читання чи письмо; цифрові інструменти; театральна діяльність; ательє з ательєристю (це може бути графіка/малювання з інструментами і без, це може бути ательє смаку, це може бути ательє води (басейн), ательє природи тощо); прогулянка (вона не обов'язкова для всіх, а за вибором дітей, і діти можуть піти з іншою групою, якщо педагоги зайняті

з міні групами у діяльностях). Діяльності без дорослих: творчість у мініателє сформованих у групі (наприклад створене мініателє у гігієнічній кімнаті «Мій портрет» ательє на вулиці «Мандали з природнього матеріалу», живопис фарбами на мольбертах на вулиці); конструювання («вільні частини» loose parts або залишкові матеріали); настільні ігри; читання книжок; сюжетно-рольова гра тощо. Лоріс Малагуцці (популяризатор Реджіо підходу) вважає: щоб дитина змогла проявити себе активно, потрібно наситити середовище матеріалами або пропозиціями (деякі науковці називають це провокаціями), які стимулюватимуть бажання дитини дослідити те, що її цікавить [6]. Марія Кастанетті, педагог-методист Міжнародного центру Лоріса Малагуцці, зазначає, що «коли ми проектуємо чи організуємо контекст – освітнє середовище, – ми передбачаємо в середині самого навчального контексту вже закладені якісь провокації. Оскільки, коли ми проектуємо середовище, важливо розуміти характеристики матеріалів, характеристики інструментів, естетику, красу – те, що зможе допомогти зацікавити і запросити у роботу з ними. Це стає свого роду позитивною провокацією, невеличким поштовхом, що провокує до зацікавлення. Для нас провокація – це провокація допитливості» [пряма мова під час лекції у Міжнародному центрі Лоріса Малагуцці]. Вибір діяльності – це окрема сторінка розуміння та комунікації з дітьми. Відмінність реджіо-підходу від української системи освіти – це можливість дитини обирати те, чим саме вона хоче займатися протягом дня у межах фрагментів життєдіяльності. В українській дошкільній освіті передбачена обов'язкова самостійна діяльність дітей (це визначено Державним стандартом дошкільної освіти ред. 21 р.), але практичний досвід і аналіз прописаних фрагментів життєдіяльності груп у планах ЗДО демонструє її декларативність, обмеженість самостійною художньою діяльністю у другій половині дня. Натомість реального часу на вибір бажаної діяльності і її втілення виявляється недостатньо. У Реджіо садочках чи натхненних Реджіо (Реджіо садочками можуть називатися садочки, що знаходяться виключно у муніципалітеті Реджіо-Емілії, всі інші садочки у інших регіонах Італії і всьому світі, що працюють за реджіо-підходом називаються «натхненні Реджіо») на ранковій асамблеї діти обирають із запропонованих діяльностей ті, які їм до вподоби і вони ними займаються у першу половину дня від 10.00–12.00, тобто повноцінні 2 години часу на ту діяльність яка цікава саме дитині до обіду. Переважно у реджіо-підході дітям пропонують маленькі групи для діяльності, адже це сприяє комунікації, зміцненню стосунків у колективі, а у дорослому житті – якісній співпраці суспільства. На кожен вид запропонованої діяльності може бути до 4 дітей (крім прогулянки – там більше, за бажанням дітей). Якщо це діяльність без дорослого, то від

1 дитини до 4 дітей. Діяльність з дорослим від 4 до 6 дітей разом. Кількість дітей у діяльності з дорослими обмежено, для того, щоб педагог мав можливість під час діяльності встигати занотовувати процес, адже документування дуже важливе для фіксування розвитку дитини та її інтересів. З того, що ми побачили, педагог встигає карбувати діяльності там, де діти без дорослого. Дуже цікавим для розуміння вибору діяльностей дітьми є той факт, яким чином педагоги працюють з вихованцями, якщо вони обирають весь час одну й ту саму діяльність. Італійські колеги зазначають, що суттєвим є вміння домовитися з дитиною спробувати щось інше. На відміну від навчальних осередків американського зразку, де діти проходять по черзі всі осередки протягом часу знаходження у просторі, у реджіо-підході діти займаються однією обраною діяльністю весь час й обрати іншу діяльність можна лише наступного дня. Одним зі способів зацікавлення дитини приєднатися чи спробувати певну діяльність є залишення «слідів дітей», тобто робіт, які діти залишили у попередній день. Саме такі «сліди» можуть спровокувати дітей на спробу чогось нового, нової «мови» для себе. Ще одним з якісних способів зацікавити дитину новою діяльністю є прозорі стіни, за допомогою яких діти можуть спостерігати за діяльностями інших дітей, що провокує бажання спробувати «так само». У порівнянні з технологією розвитку Марії Монтесорі, яка передбачає право дитини залишити незакінчену «роботу», інші діти це бачать і зацікавлюються матеріалом, у реджіо-підході – це спроба використання не тільки нової «мови самовираження», а й провокація до групової проєктної діяльності.

Суттєвим у реджіо-підході є створення різних ательє у садочку й динамічність простору. У багатьох педагогічних ідеях ми бачимо сталий розвивальний простір з певними осередками: зокрема, технологія Марії Монтесорі передбачає зонування простору на кожну вікову групу; програма оцінювання середовища ECERS – 3 пропонує оцінювати середовище та певні осередки з прописаними вимогами до їх наповнення. Натомість, у реджіо-підході простір «дихає» змінами відповідно до результатів документування інтересів дітей та не має чіткого зонування. Саме тому меблі мобільні й наповнюють простір матеріалами, які пролонговують інтерес дітей до того, що їх цікавить. Втрата інтересу дітей до певного об'єкту чи явища веде до змін простору. Мобільність простору та велика кількість матеріалів, можливість вільного доступу до них спонукає дітей до досліджень матеріалів та їх властивостей і пропонує багато можливостей до самовираження [5].

Ательє, якими характеризується простір Реджіо закладів, є місцем знайомства з матеріалами, різними можливостями і «мовами». Ательє є певною доступною для дітей скарбницею

знань і можливостей до самопізнання та саморозвитку. Стажування у Італії дозволило виділити 5 основних ательє, які ми побачили у садочках і центрі Лоріса Малагуцці: ательє творчості, ательє природи, ательє смаку, ательє цифрових інструментів, ательє світла. Кожен заклад основним робить те ательє, спеціаліст якого присутній у них. У регламенті правил від 1972 року, зазначено, що у Реджіо садочку має бути присутній ательєриста з мистецькою освітою і ознайомлений з філософією реджіо-підходу. Тому, зазвичай, творче ательє стає на першу сходинку за критерієм важливості, бо саме воно має всі матеріали для самовираження дитиною «ста мовами».

На окрему увагу заслуговує ательє смаку, яке характерне для італійців, адже саме у культурі нації уважне ставлення до їжі. Саме тому кухня (а це і є місцем ательє смаку) стає важливою для знайомства дітей з продуктами, смаками, виглядом, ароматами. Кухарі є важливою частиною педагогічного колективу, вони спілкуються з дітьми, знайомлять з продуктами, з кухонним інвентарем. Важливим є те, що це не кулінарні майстерки, які стали модною течією в Україні. Це більше схоже на суміш ательє творчості та ательє природи, коли діти знайомляться із зовнішнім виглядом, кольорами, формою і ще додаються аромати. Ательє смаку цікаве саме тим, що: по-перше, іде комунікація з дорослими, які є важливими у садочку; по-друге, використовуються та активуються всі сенсорні системи; по-третє, відбувається знайомство з різними нестандартними інструментами для вираження себе (качалки, тертушки, ніж для піци, міксер, форми для печива тощо).

Значимим на користь вибору реджіо-підходу є і той факт, що, існуючи з 1945 року, він залишається актуальним донині, завдячуючи не тільки підходу до дітей, а й використанню цифрових інструментів у своєму середовищі. Ательє цифрових інструментів – це один з найсучасніших просторів у Міжнародному центрі Лоріса Малагуцці. Він вражає наповненістю, але ще більше надихають можливості використання цих інструментів у Реджіо садочках: цифрові інструменти (комп'ютер та графічні програми, за допомогою яких діти обробляють зображення; цифрові мікроскопи з можливістю підключення до комп'ютера; цифрові мікроскопи з можливістю фотографування; фотоапарати різноманітних моделей; відеокамери; проектор; різноманітні лампи; планшет; графічний планшет; сканер; принтер; світлові столи різної конфігурації; камери з режимом уповільненої зйомки; звукові колонки; оверхед проектори (кодоскоп); вебкамери; цифрові ручки з відеокамерою; різні проводи гнучкі з мінікамерами на кінці (для обстеження отворів у землі, деревах, стінах), інтерактивні дошки чи екрани за потреби) включені в повсякденні дослідження дітей та

проектну діяльність. Найважливішим у ательє цифрових інструментів є те, що дітей знайомлять з цими інструментами починаючи з 13 місяців, іноді й раніше. Ці інструменти виступають такими ж важливими, як і будь-які інші. У реджіо-підході наявні сучасні інструменти та навчання користування ними дітей для власних відкриттів і досліджень того, що їх цікавить [4].

Лоріс Малагуцці та його сучасні послідовники відстоюють ідею, що «навчання потрібно зробити видимим» [6]. Для цього необхідно використовувати різні можливості, різні «мови», а дорослий, який знаходиться поруч, допомагає зафіксувати це й розмістити важливі для дітей дослідження на стінах, стелі, вікнах чи підлозі, там де діти повертатимуться до своїх проєктів і розвиватимуть їх далі. Реджіо-підхід спрямований на сучасність, але, в той самий час, ательє природи свідчить про знайомство дітей з базовими знаннями, довкіллям, яке вони глибше пізнають за допомогою сучасних інструментів і артматеріалів. Сучасність підкреслюють «вільні матеріали» (loose parts) – матеріали, які дають можливість дітям креативити, фантазувати й втілювати свої задуми, а також знайомлять з екологічним підходом у звичайному житті. Істотним у реджіо-підході є наповнення середовища не за допомогою іграшок фабричного виробництва, а максимально природними об'єктами, що спонукають до роздумів, і матеріалами, які ми можемо побачити всюди. Ці матеріали у просторі садочків сортуються і естетично складаються, адже естетичний простір формує поважне ставлення до себе і оточуючих.

У практиці простежується спротив вітчизняних вихователів стосовно використання реджіо-підходу спричинений відсутністю задоволення запитів батьків (як домінують в Україні) на розвиток навичок читання чи логіко-математичний розвиток. Оскільки дітей дуже цікавлять символи, коди та їх значення у довкіллі, фактично вони спонукають дітей до власних пошуків відповідей та їх вивчення. Як зазначали педагоги італійських реджіо-садочків, діти-випускники читають, пишуть і друкують, хоча реджіо-підхід характеризується відсутністю таких вимог, і взагалі будь-яких результатів, адже головним є пошук дитини та її власні висновки. Ми побачили у щорічних проєктах дітей середніх і старших вікових груп букви і цифри, з якими знайомляться діти. Для підтримання інтересу у дітей цих вікових груп створені математичні візочки (з залишковими матеріалами) та пошта (яку діти використовують для створення листів друзям). Дуже важливими у цьому віці стають сюжетно-рольові ігри – магазин, бібліотека, ресторан, за допомогою яких діти навчаються використовувати ці символи й на практиці реалізують свої знання чи ставлять нові запитання, на які шукають відповіді (наприклад: штрих код на упаковках у сюжетно-рольовій грі «Магазин»).

Оскільки суттєвим у наповненні середовища є залишкові матеріали, для полегшення роботи закладів у 1996 році муніципалітет Реджіо-Емілія спільно з компанією AGAC відкрили Центр творчої переробки відходів (REMIDA). Саме завдячуючи цим центрам (наразі їх декілька), матеріали, що залишаються від виробництва місцевих компаній і промислових підприємств, стали доступними для наповнення ними просторів і ательє садочків. При таких центрах є ательєриста, який проводить навчання педагогів, адже ці центри знаходяться під керівництвом організації REGGIO CHILDREN – Фондом імені Лоріса Малагуцці. Цей досвід можна використовувати і у нас, адже він полегшує і здешевлює наповнення закладів дошкільної освіти дидактичними матеріалами, дає можливість використовувати надзвичайно цікаві матеріали для втілення різних ідей, має спрямованість на забезпечення концепції Сталого розвитку. Орієнтиром до впровадження стають ідеї вітчизняних науковців: Катерина Крутій вже кілька років поспіль пропонує проводити день без іграшок, – ця ініціатива підтримується вихователями, підкріплюється позитивними відгуками. Це свідчить про ефективність зазначеного досвіду та доцільність його використання в Україні.

Прогулянки у реджіо-підході, зокрема облаштування майданчиків, теж є не зовсім типовими для вітчизняної практики, адже гірки чи традиційні гойдалки там вважаються занадто тривіальними і не достатніми для пошуків дітей. Майданчик – це осередок природи і пошуку відкриттів, а прогулянки дітей вулицями міста, парками, різними суспільними закладами сприяють природному отриманню дітьми необхідних знань і сприйняттю себе частиною суспільства. У практиці ЗДО України теж існує гарний досвід цільових прогулянок та екскурсій з дітьми, піших переходів, проте пропонуємо збагатити цей досвід відвідуванням сучасних виставок, мистецьких закладів, подій тощо.

Висновки. Підсумовуючи вище означене, констатуємо, що принципи реджіо-підходу у архітектурі розвивального середовища закладів дошкільної освіти спрямовані на реалізацію можливостей самовираження кожної дитини. Реджіо-підхід, маючи багато векторів і напрямів, здається хаотичним у втіленні, але більш ґрунтовне його дослідження дозволяє усвідомити, наскільки продумана кожна дрібниця і яким сучасним він є. Реджіо-підхід – це певна філософія, яку можна брати за орієнтири і послуговуватись нашим національним досвідом, ментальністю, можливостями, цінностями, використати найкраще із запропонованого. Формування гармонійної особистості має відбуватися не під впливом дорослих суджень і знань, а з можливістю дитини пізнавати себе, «забратися на власну гору». Це стає можливим тоді, коли створюється відповідне середовище з різноманітними матеріалами, актуальними і доступними для самовираження

дитини тими «мовами», які характерні та цікаві саме їй. Це стає можливим за умови реалізації можливості дитини обрати і ту діяльність яка цікава їй найбільше, і той об'єкт, який захоплює її і надихає на його споглядання та відтворення. Перспективним вектором дослідження визначаємо створення інструментарію, який допоможе вітчизняним практикам з'ясувати інтереси дитини задля наповнення середовища групи тими матеріалами, що допоможуть дитині самовиражатися та бути вільною у своєму виборі, можливостях та дослідженні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / упоряд. : О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венгловська, Л.В.Куземко. Харків: «Ранок», 2021. 240 с.
2. Дичківська І.М., Поніманська Т.І. М. Монтессорі: теорія і технологія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 304 с.
3. Гармс Тельма. Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Третя редакція (ECERS-3) / Тельма Гармс, Річард М. Кліффорд, Деббі Краєр / переклад з англ. О. Тільна. Харків : Вид. «Ранок», 2020. 116 с.
4. Bordercrossings: Encounter with Living things Digital landscapes. Reggio Children Pubns, 2018, 120 pages.
5. Children, spaces, relations-metaprojects for an environment for young children. Reggio Children Pubns, 2008, 160 pages.
6. Making learning visible: children as individual and group learners. Project Zero, Reggio Children. Reggio Children Pubns, 2001, 368 pages.
7. The «talking walls» technique and timely transformation of educational space of preschool educational institution : веб-сайт. URL: https://www.researchgate.net/publication/333067400_The_talking_walls_technique_and_timely_transformation_of_educational_space_of_preschool_educational_institution (дата звернення: 26.02.2023).